

»Provocirati vse pomeni provocirati nikogar«

Laibach in Severna Koreja Je gostovanje slovenske glasbene skupine v totalitarni državi lahko kakorkoli sporno?

Napoved gostovanja skupine Laibach v Severni Koreji konec avgusta letos je vzbudila precejšnje zanimanje ne le domačih, ampak predvsem tujih medijev. Nekaj odzivov, pa tudi odgovorov in komentarjev Laibacha, smo pred dnevi objavili tudi v *Delu*. Večina se vrti okoli vprašanja, ali je nastop slovenske skupine v totalitarni in najbrž najbolj zaprti državi na svetu lahko kakorkoli sporen.

ŽENJA LEILER

Laibach na to vprašanje med drugim odgovarja: »Ko smo v neko državo povabljeni kot gostje, spoštujemo njihov režim, čeprav ga ne podpiramo. Nedavno smo imeli turnejo s šestnajstim koncerti v Ameriki, čeprav tudi njihovega režima ne podpiramo.« Ali pa: »V Severno Korejo ne gremo, da bi jih provocirali, temveč da bi provocirali vse druge po svetu.« Glede na medijske odzive jim je to očitno že uspelo.

Za mnenje, ali je severnokorejski nastop Laibacha lahko kakorkoli sporen, smo vprašali tudi nekatere akterje iz domačega kulturnega prostora, ki so ob enem poznavalci fenomena NSK in skupine Laibach, nekateri med njimi tudi njihovi generacijski sopotniki.

Glasbeni kritik in publicist ter pesnik in prevajalec **Jure Potokar** odgovarja, da dela skupine Laibach sicer ne komentira, »ker pa gre za projekt, ki temelji na marketinškem izrabljanju totalitarizma, me pravzaprav čudi, da je trajalo tako dolgo, da se je domislila Severna Koreja. Tudi če res ne bo nič zaslužila in je namen zgolj razsvetljevanje, je zaradi histeričnega odziva svetovnih medijev, ki jim očitno manjka bolj sočnih zgodb (stotine mrtvih beguncev, razposajeni ameriški kavboj v osnovni šoli, letalo, za katerim se je izgubila vsaka sled, (vnovična) sprememba spola znanega estradnika), (znova) doseglja svoje, za kar ji lahko samo čestitam. Samo pomislite, kako se bodo vsi gregli dobili koncertno ploščo, ki je nastala v Pjongjangu!«

Etični pomisleki se Potokarju v tem kontekstu zato zdijo zelo »smešen domislek dobro plačanih in vsega presitih zahodnih dušebrižnikov, ki še niso na počitnicah na prijateljevi jahti.«

Oder kot predmet lastne analize

Na drugi strani je za urednika in novinarja **Alija Žerdina** logično, da »če se neki konceptualni umetnik ukvarja z vprašanji o umetnosti in totalitarizmu, oder slej ko prej postavi tudi v laboratorijsko čisti verziji predmeta lastne analize. Laibach

»Meritokratski bonton v primeru Laibacha veleva, da počakamo, kaj bodo storili, in presojamo šele po rezultatih,« meni Alojz Ihan. FOTO BOJAN BREČELJ

ob tem tvega, da bodo zvoki njihovega delovanja zamajali tudi temelje korejskega totalitarizma. Glasba je namreč subverzivna reč...« Bi se morali umetniki zaradi mednarodnih sankcij izogniti Severni Koreji? Žerdin odgovarja, da so sankcije dovolj jasno definirane, »oder, ki omogoča analizo razmerja med totalitarizmom in umetnostjo, pa ni uvrščen na seznam sankcij. Tako kot ekipe iz Severne Koreje sodelujejo na olimpijskih igrah, tudi umetnost, sploh provokativna, ne sme bojkotirati Kimove dežele. Konec koncev, vzhodnoevropski socializem je začel razpadati hkrati s prvo vzhodno turnejo Laibacha.«

Podobno razmišlja tudi nekdanji politik, sicer pa sociolog, pisatelj, publicist in urednik, **Dimitrij Rupel**: »Čeprav morda ne poznam njenih

najnovejših dosežkov, spadam med tiste, ki jim je skupina Laibach všeč. Moje občudovanje sega v čas, ko je spodkopavala Titovo štafeto, predvsem pa cenim njen 'oddelek' Irwin v variacijami na Malevičeve teme. Glede na to, da se mnogi Slovenci še naprej, morda nehoti, istovetijo s totalitarno retoriko oziroma Laibach dobrodošla v tem smislu, da je to miselnost prignala do jasnosti in razvidnosti oziroma jo je razgalila.«

Socialno funkcijo Laibacha vidi Rupel v tem, »da opozarja na navzočnost totalitarne retorike oziroma estetike. Tudi sam se naježim, kadar slišim ali berem kakšne Laibachove deklaracije. Tako Laibach – si predstavljaj – deluje tudi v Ameriki in na Zahodu. Ali bodo v Severni Koreji prepoznali subverzivnost takšne

umetnosti, mi ni jasno. Laibachovci gotovo niso privrženci tamkajšnje politike. Z velikim zanimanjem bom spremljal ta eksperiment.«

Laibach v Bitburgu

Družboslovec **Gregor Tomc** je do gostovanja izrazil kritičen. Svoje razmišljanje je začel s spominom na tridesetletnico »razpitega« obiska ameriškega predsednika Ronalda Reagana na vojaškem pokopališču Bitburg v takratni Zahodni Nemčiji. »Zakaj razpitega? Ker je tam pokopano veliko nemških vojakov iz druge svetovne vojne, med njimi tudi številni esesovci. Reaganu se obisk ni zdel sporen, saj so bili po njegovem mišljenju tudi nemški vojaki žrtve vojne. Ameriški punckerji Ramones so bili drugačnega mnenja. Ozdvali so se s pesmijo

Bonzo Goes to Bitburg. Preden je stopil v politiko, je bil Reagan filmski igralec. Med drugim je leta 1951 igral v filmu *Bedtime for Bonzo*. V njem igra profesorja psihologije, ki skuša šimpanza Bonzo naučiti človeške morale. V pesmi so Ramones peli o tem, da bi bil učenja moralnega obnašanja bolj potreben ameriški predsednik sam.«

Po Tomčevem mnenju smo Slovenci trideset let pozneje, kot tipičen narod zamudnikov, dobili svoj lastni Bitburg: »Tudi vloge so, tipično slovensko, zamenjane – na razvpiti obisk se ne odpravljajo Miro Cerar, ampak kulturniki, skupina Laibach. Nastop je, blago rečeno, skrajno sporen. Združeni narodi so to državo že večkrat obsodili zaradi hudih kršitev človekovih pravic. Po ocenah strokovnjakov je v

koncentracijskih taboriščih približno dvesto tisoč zapornikov, vsako leto jih več tisoč tam tudi umre. V devetdesetih letih prejšnjega stoletja je v politično povzročeni lakoti umrlo najmanj tristo tisoč ljudi itd. Ze na prvi pogled gre za državo, ki se ji je treba ogniti v velikem loku. In kaj pravijo na to Laibach? Njihov odgovor je tipično eneskajevski: 'Ko smo v neko državo povabljeni kot gostje, spoštujemo njihov režim, čeprav ga ne podpiramo.'«

Tomc nadaljuje, da te izjave ne razume: »So hoteli s tem povedati, da spoštujemo kršitve človekovih pravic v Severni Koreji, jih pa ne podpirajo? Ali so hoteli povedati zgolj to, da so pač v šovbiznisu in da se v njem ne zmrduješ nad roko, ki te hrani, ko te hrani, ampak šele po tem, ko si že sit? Čakam na razlago nekoga iz sekcije za filozofijo pri NSK.«

Ob tem Tomc opozarja, da je skupina Laibach nastala v osemdesetih letih prejšnjega stoletja pod vplivom slovenskega punka. »Bili so provokativni, a vedno s pozitivnim predznakom. S svojo umetnostjo so provocirali tedanjo avtoritarno komunistično oblast. Danes je njihova drža veliko bolj previdna: 'V Severno Korejo ne gremo, da bi jih provocirali, temveč, da bi provocirali vse druge na svetu.'«

Tomc je prepričan, da pomeni provocirati vse na splošno provocirati nikogar. Gre za držo brezozobga zmajca: »Seveda mi je jasno, da so se tako časi kot oni v več kot tridesetih letih spremenili. Vendar se mi zdi njihova kontroverznost ob nastopu v Severni Koreji vseeno v popolnem nasprotju s tem, kar so počeli nekoč. Bodimo iskreni: kakšen pa je lahko simboli pomen nastopa pred predstavnikmi elite, ki neposredno ali posredno sodelujejo v najhujših oblikah kršenja človekovih pravic na svetu?«

V čem torej Tomc vidi problem Laibacha? »Novolevičarska ideološka drža jim omogoča, da povsod, kamor pogledajo, vidijo zlo. Zanje ni razlike med Severno Korejo in ZDA. Enako etično sporno je nastopiti v Trbovljah ali Pjongjangu. Podobno so Reaganu, ki z desne ideološke pozicije ni videl razlike med padlimi nacisti in njihovimi žrtvami. Ker je vse eno in isto, jim je lahko vseeno za vse.«

Tomc tako meni, da je prišel čas, »da jim nekdo, po zgledu skupine Ramones, pove, da so nekje na svoji dolgi glasbeni poti izgubili moralni kompas: *Lajbahi grejo v Pjongjangu / Smo loh v cajtnjih prebral / Spoštvali bodo Kim Džong Una / A nase se ...*«. Kljub temu Tomc še vedno upa, da gre v »celotni zadevi vedno za znamenje imena Laibach, ki ga vodi sekcija za propagando pri NSK. Če lahko sodimo po številu intervjujev in nepreglednem številu prispevkov o njihovem nastopu v Severni Koreji v tujih medijih,

marketinška kampanja poteka več kot odlično.«

Če ne obsojamo sveta, zakaj bi Laibach

Pisatelj in kolumnist **Alojz Ihan** najprej spomni na plakato afero: »Vsi vemo, da je NSK leta 1987 zmagal na natečaju za propagandni plakat, namenjen proslavljanju osrednjega jugoslovanskega kulta osebnosti – Tita. Plakat je po razkritju, da gre za šablono nacističnega plakata, takoj dobil status legendarne politično-umetniške provokacije. Od takrat je NSK vzpostavil svoj retrokolektivistični jezik kot avtonomno umetniško govorico.« Zato je, dodaja Ihan, »skupina Laibach med redkimi, ki jim ne bi upal vnaprej prejudicirati pomena in primernosti njihovega gostovanja v Severni Koreji. Meritokratski bonton v njihovem primeru pač veleva, da počakamo, kaj bodo storili, in presojamo šele po rezultatih.«

Kljub temu Ihan dodaja, da sicer ne verjame, da je v srednjeveškem severnokorejskem fevdalizmu mogoče z umetniško akcijo izzvati karkoli, kar bi koristilo žrtvam tamkajšnjega socialnega fašizma in kolektivističnega kaznovanja celotnih družin: »Severna Koreja je moreč dokaz, da ni meja bizarnosti diktatorskega sistema, če se ta enkrat konsolidira in prevzame vse družbene vzvode. Zato mislim, da nastop Laibacha nima resnega pomena za Severno Korejo, ker ga bo režim sprejel le v okviru lastnega konteksta.«

Prav tako po Ihanovem mnenju nastop nima pomena za naš odnos do Severne Koreje, »saj to žalostno zunajzgodovinsko grotesko vsi poznamo, pa tudi razloge, da se svetovnim odločevalcem ne zdi vredno kaj storiti za človeško dostojanstvo tamkajšnjih ljudi. In če ves svet ve vse in ne migne s prstom, zakaj bi zahtevali etično odgovornost od nekega Laibacha? Torej je realna pozicija Laibacha enostavna – nastop bo pač snov za novo (samo)interpretiranje njihove umetniške avtopoetike. Dober štos, podobno kot (bodoči) polet v vesolje Dragana Žvadinova. Avtopoetika, ki ji v svojih okvirih ni treba biti objektivno odgovorna za karkoli, ker itak služi izključno (re)interpretacijam same sebe. Kar je istočasno največja moč in hkrati nemoč celotnega NSK.«

Novinar in publicist **Vojko Flegar** je potegnil naslednje paralele: »Odkar je Kim Džong Un 'doživljenjski prijatelj' Dennisa Rodmana, nastopati v Severni Koreji ne zveni kot pretirano izvirna domislica. Raka, glavno mesto kalifata Islamske države, je turistično precej manj razvpita, čeprav Abu Bakr al Bagdadi slovi kot voditelj z izostrenim smislom za performanse.«

SUDOKU

8			3				1	5
	2						9	
5			9		7	1		2
		7			6	3		
				8	4			8
			8	1			4	
	4		6	3				1
		2						4
7	1					2		6

9	6	4	7	5	8	3	1	2
8	7	5	2	6	1	4	9	3
1	2	8	9	5	7	6	3	4
2	5	1	6	8	9	3	7	4
3	5	1	9	7	2	6	8	4
7	2	8	1	4	6	9	5	3
9	6	7	8	5	2	3	1	4
5	1	4	9	2	6	8	7	3

Garfield

PODLISTEK

ANDREJ E. SKUBIC

16

samo PRIDI DOMOV

– Ali tudi kdo drug kadi tam naokrog? vprašam, ker nekaj moram reči. – Za druge me ne zanima. Jaz vem, da je to od njiju dveh, ker je dostikrat zvečer spodaj tudi govorenje zraven, pa ju spoznam. Saj nič ne zanikata.
Gledam ga. Tip zglada normalen, nič frikovskega ni. Mogoče ima čuden brezrokavnik, kakor volnen, samo ta sam po sebi še ne pove nič posebnega. Mogoče ni tako neumestno imeti pleten brezrokavnik, zjutraj je bilo še kar hladno. Ima rjave lase, malo skravžljane, dokaj kratke, celo malo zalizkov, mlad.
Lahko bi bil moj sosed, me spreleti.
– V bistvu nas ogrožata, nazadnje pove tip.
– Ja, gre za obliko ogrožanja, pravim in vzdihnem. Treba se bo lotiti dela. Dobro, pomiri se. – Čeprav

motenje posesti to ni, tehnično gledano. To bi bilo motenje posesti, če bi vam onemogočala normalno rabo. Tako pa ...
– Ja, saj stanovanja ne moremo normalno rabiti!
– Počakajte, gospod, ga ustavim. – Bodimo natančni. Eno je recimo prepoved vznemirjanja. Če gre za vznemirjanje, to je kakor dejavnost, ki je moteča, se lahko prepove. Potem pa še bolj specifično: prepoved imisij. Ne sme ena nepremičnina s škodljivimi izpusti vplivati na drugo, recimo sosedovo stanovanje na vaše. Če gre za imisije, ki presegajo krajevno običajno mero, se jih da sodno prepovedati.
Skoraj ne morem samemu sebi verjeti, kaj govorim. Pa ne bom tega vložil, to ni mogoče. Tip zglada vidno pozviljen, ko to sliši, in mi je skoraj žal, ko moram vseeno

poskusiti še z zadnjim pozivom k pameti.
– Glejte, meni je v interesu, da za vas sestavim tožbo, ker vam bom to lahko dobro zaračunal. Vam pa moram povedati, da bo to težko. Težko bo definirati, kaj je običajna mera kadilskih imisij – na prostem. Sicer poznam par trikov ... rečem in se že v tistem trenutku zavem, da tega ne bi smel reči, prekleta nečimrnost, – samo vam res svetujem, da ne. Poskusite se še enkrat lepo pogovoriti ...
– Zadosti smo se pogovarjali vzroji tip.
– Ne mislim tako! ga prekinem. – Preberite si pogodbo o razmerjih med etažnimi lastniki. Sigurno je tudi tam kaj o motenju sosedov. Sklicujte se na podpisano. Lahko upravnik bloka mediira.
– Jaz nisem podpisal nobene pogodbe, pravi tip, ki je zdaj ves drug, nič več stramežljiv. – S tistim so nas posiljevali ... Se nimam kaj sklicevati na njo. Pa tudi tiste koze od upravniške niti približno ne mislim klicati, tudi za upravnika nisem podpisal pogodbe. Se moram vsakik posebej pritoževati, kakšne položnice pošiljajo! Saj imam denar, naj vam ne bo nerodno, ne gre za denar, gre

za principce. Že tri mesece se spravljam, da bi šel do odvetnika, zdaj sem končno tukaj in mi pravite, da podlaga obstaja. Ja! Vznemirjena sva. Nimate vi pojma, kako je stresno non stop k oknom letat in jih zapirati, čim sosed zaavoša. Naše zdravje ogroža. Tako je, kot ste rekli: vznemirjanje! Z emisijami!
Molim, da ne bi opazil, da imam zunaj na balkončku umazan, prepoln pepelnik.
– Vidim, da veste, o čem govorite, pravi tip. – Hočem, da sestavite tožbo. Da pripravite argumente.
Ves ta svet gre direktno v maloro, si mislim. Žena mi je sekretarka na ministrstvu pri politikantu najbolj kretenske stranke v parlamentu, ki jo najbolj verjetno natepava. Ne, ni res, čas ne natepava Agnes, to je samo v tvoji bolni domišljiji. Ampak že tako je zadosti hud. Avto imam karamboliran in se prevažam naokrog v nadomestnem rozu twingu, ki sem ga moral izsiliti, ker sem bil tako škrt, da se nisem zavaroval za enakovredno nadomestno. Doma sem glavni babysitter in še hvala bogu, da me kuhanje pomirja, če že pametnega dela nimam nobenega, samo če bi vsaj Agnes znala ceniti, da jo doma

zvečer čaka zeleni curry s piščancem in rakci, ne pa jajca na oko, ko se končno prikaže – samo ne! Ona me napizdi, da kaj se matram s temi večerjami, da bi rajši jaz kaj prevzel od bremena organizacije družine, zato ker, jebenti, hoja po tamalu v vrtec, izbiranje jedilnika, šoping, pranje in obešanje perila niso organizacija. Ne, organizacija je to, da ima ona v rokah rokovnik z Naominimi zdravniki, ortodonti, okulisti, mamino telefonsko, da se z njo zmeni za varstvo, če je tamala kaj bolna ali pa res slučajno tudi jaz popoldne ne morem. Ona nam organizira tistih pet ur quality tajna, ki ga imamo kot familija skupaj na teden, ker se meni pač stvari, ki so njej všeč, zdijo preveč odbite, da bi se jih sam spomnil, njej so pa moje ideje totalno nepojmljive, češ, »kako to misliš, sprehod do igrišča pa sladolede???«. Spravi sem se organizirati prenovo hiše. Danes popoldne sem zmenjen s Stojanom. Kaj pa ti? Doma te ni nikoli. Ti rešuješ svet. Kregaš se z župani po Sloveniji cele dneve.

V soboto ne prezrite:

Dejan Vodovnik

Pogovor s slovenskim veleposlanikom na Hrvaškem Vojkom Volkom

Radovan Kozmos

Zakaj fantje ne odraščajo več tako močasto

Patricia Mallčev

Margaret Mazzantini, italijanska pisateljica

Irena Štaudohar

Romantična komedija v neromantičnih časih

Lenart J. Kučič

Internetni sramotilni steber